

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2014. gada 29. decembrī

lietā Nr. 2014-06-03

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Uldis Ķinis, tiesneši Kaspars Balodis, Kristīne Krūma, Gunārs Kusiņš un Sanita Osipova,

pēc Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta pieteikumiem un sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Autofavorīts” konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. un 11. punktu, 19.¹, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2014. gada 25. novembrī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumu Nr. 331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 3. punkta, 5.5. apakšpunkta, 7. punkta un 10. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta trešajam teikumam un 105. pantam, kā arī Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam”.

Konstatējošā daļa

1. Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumi Nr. 331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai

nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” (turpmāk – Noteikumi Nr. 331) tika izdoti saskaņā ar Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma (turpmāk – OCTA likums) 19. panta trešo daļu. Tie bija spēkā no 2005. gada 21. maija līdz 2014. gada 11. jūlijam.

1.1. OCTA likuma 19. panta trešā daļa noteic, ka apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem materiālajiem un nemateriālajiem zaudējumiem nosaka Ministru kabinets. Minētās tiesību normas redakcija līdz šim nav grozīta.

1.2. Noteikumu Nr. 331 3. punkts redakcijā, kas bija spēkā no 2005. gada 21. maija līdz 2013. gada 31. decembrim, noteica:

„Apdrošināšanas atlīdzības apmērs par cietušās personas sāpēm un garīgām ciešanām cietušās personas fiziskas traumas dēļ ir no 20 līdz 400 latiem. Apdrošināšanas atlīdzību cietušajai personai izmaksā šādos gadījumos un apmēros:

3.1. ja cietušajai personai ir smagi miesas bojājumi, – no 250 līdz 400 latiem. Apdrošinātājs vai Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs atlīdzina maksimālo izmaksājamo apdrošināšanas atlīdzības summu, kāda noteikta konkrētajai miesas bojājumu pakāpei, ja tiesu medicīnas eksperta atzinumā konstatētie miesas bojājumi norādīti kā politrauma (vienlaikus vairāku ķermeņa anatomisko apvidu bojājumi);

3.2. ja cietušajai personai ir vidēja smaguma miesas bojājumi, – no 80 līdz 200 latiem;

3.3. ja cietušajai personai ir viegli miesas bojājumi, kas radījuši veselības traucējumu, – no 20 līdz 50 latiem.”

1.3. Noteikumu Nr. 331 5. punkts noteica kārtību, kādā apdrošinātājs vai Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs aprēķina apdrošināšanas atlīdzības apmēru par cietušās personas sāpēm un garīgām ciešanām fiziskas traumas dēļ. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 331 5.5. apakšpunktu „aprēķina kopējo apdrošināšanas atlīdzības apmēru par cietušās personas fizisku traumu, izmantojot šādu formulu:

$$A = \text{Min} + (P1 \times 150 + P2 \times 150 + \dots + Pn \times 150 + C \times 150), \text{ kur}$$

A – kopējais apdrošināšanas atlīdzības apmērs par cietušās personas fizisku traumu (latos);

Min – minimālais apdrošināšanas atlīdzības apmērs, kāds noteikts katrai miesas bojājumu smaguma pakāpei;

P1 ... Pn – katram miesas bojājumam piemērojamais procents (pielikums);

C – šo noteikumu 5.4.apakšpunktā minētās blakus saskrībošanas un citi faktori;

150 – bāzes koeficients.”

1.4. Noteikumu Nr. 331 7. punkts noteica to, ka apdrošināšanas atlīdzības apmērs par sākām un garīgām ciešanām apgādnieka, apgādājamā vai laulātā nāves dēļ ir 100 latu katram apdrošināšanas atlīdzības pieprasītājam atbilstoši OCTA likuma 23. panta pirmajā daļā minētajam personu skaitam.

1.5. Noteikumu Nr. 331 10. punkts noteica, ka apdrošināšanas atlīdzības kopējais apmērs ir līdz 1000 latiem katrai ceļu satiksmes negadījumā cietušajai personai, ja tiek atlīdzināti visi šo noteikumu 3., 6., 7. un 8. punktā minētie zaudējumi.

1.6. Ministru kabinets 2013. gada 24. septembrī izdeva noteikumus Nr. 984 „Grozījumi Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumos Nr. 331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem””, kas stājas spēkā 2014. gada 1. janvārī.

Saskaņā ar minētajiem grozījumiem Noteikumos Nr. 331 tika aizstāti skaitļi un vārdi, izsakot summas *euro*. Proti, Noteikumu Nr. 331 3. punkta ievaddaļā skaitļus un vārdus „20 līdz 400 latiem” aizstāja ar skaitļiem un vārdiem „30 līdz 570 *euro*”; 3.1. apakšpunktā – „250 līdz 400 latiem” ar „360 līdz 570 *euro*”; 3.2. apakšpunktā – „80 līdz 200 latiem” ar „120 līdz 290 *euro*”; 3.3. apakšpunktā – „20 līdz 50 latiem” ar „30 līdz 80 *euro*”; 5.5. apakšpunktā vārdu „latos” aizstāja ar vārdu „*euro*”; 7. punktā skaitli un vārdu „100 latu” aizstāja ar skaitli un vārdu „150 *euro*” un 10. punktā – „1000 latiem” ar „1430 *euro*”.

1.7. Apdrošinātāja atbildības limits ir noteikts OCTA likuma 15. pantā. Šā panta pirmās daļas 1. punkts redakcijā, kas bija spēkā no 2004. gada 1. maija līdz 2007. gada 31. oktobrim, noteica, ka „iestājoties apdrošināšanas gadījumam, apdrošinātājs, kurš apdrošinājis zaudējumu nodarījušā transportlīdzekļa īpašnieka civiltiesisko atbildību, vai Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs (ja apdrošināšanas atlīdzība izmaksājama no Garantijas fonda) sedz zaudējumus, nepārsniedzot noteikto apdrošinātāja atbildības limitu, proti, par personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai – līdz 250 000 latu katrai cietušajai personai”.

Savukārt redakcijā, kas bija spēkā no 2007. gada 1. novembra līdz 2013. gada 31. decembrim, šis punkts noteica atšķirīgu apdrošinātāja atbildības

limitu, proti, līdz 5 000 000 *euro* ekvivalentu latos saskaņā ar Latvijas Bankas noteikto valūtas maiņas kursu dienā, kad pieņemts lēmums par apdrošināšanas atlīdzības izmaksu, neatkarīgi no cietušo personu skaita. Kopš 2014. gada 1. janvāra šis limits ir līdz 5 000 000 *euro* neatkarīgi no cietušo personu skaita.

2. 2014. gada 14. februārī Satversmes tiesā tika ierosināta lieta pēc Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta pieteikuma, kurā lūgts izvērtēt Noteikumu Nr. 331 7. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta trešajam teikumam un OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

2014. gada 7. martā tika ierosināta lieta pēc sabiedrības ar ierobežotu atbildību „Autofavorīts” konstitucionālās sūdzības, kurā lūgts izvērtēt Noteikumu Nr. 331 3. punkta, 5.5. apakšpunkta un 10. punkta atbilstību Satversmes 105. pantam un OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

Savukārt 2014. gada 31. martā tika ierosināta lieta pēc Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta pieteikuma, kurā lūgts izvērtēt Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkta atbilstību Satversmes 92. panta trešajam teikumam un OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

Lai veicinātu visu trīs lietu vispusīgāku un ātrāku iztiesāšanu, saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu 2014. gada 30. maijā tās tika apvienotas. Apvienotajai lietai Nr. 2014-06-03 tika piešķirts nosaukums „Par Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumu Nr. 331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 3. punkta, 5.5. apakšpunkta, 7. punkta un 10. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta trešajam teikumam un 105. pantam, kā arī Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam”.

3. Pieteikumu iesniedzēja – Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta (turpmāk – Augstākā tiesa) – ieskatā, normas, kas tam būtu jāpiemēro, izskatot civillietas kasācijas kārtībā, neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normām. Tāpēc Augstākā tiesa iesniedza pieteikumus Satversmes tiesai, vienlaikus apturot tiesvedību attiecīgajās civillietās.

Pēc Augstākās tiesas domām, Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkts un 7. punkts neatbilst Satversmes 92. panta trešajam teikumam un OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

3.1. Augstākajā tiesā tiek izskatītas divas civillietas, kurās vērtēts jautājums par apdrošināšanas atlīdzības apmēru personām, kurām nodarīti nemateriālie zaudējumi. Vienā no minētajām civillietām prasību par apdrošināšanas atlīdzības piedziņu sakarā ar 2006. gada 14. februārī ceļu satiksmes negadījumā nodarīto morālo kaitējumu, kas saistīts ar abu apgādnieku nāvi, pret apdrošinātāju ir cēlusi cietušās personas aizbildne. Atbilstoši Noteikumu Nr. 331 7. punktam apdrošinātājs cietušajam izmaksāja atlīdzību par sāpēm un garīgām ciešanām abu apgādnieku nāves dēļ. Savukārt otrā lietā cietušajai personai 2008. gada 19. februārī ceļu satiksmes negadījumā nodarīti vidēji smagi miesas bojājumi, par kuriem apdrošinātājs tai atbilstoši Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunktam izmaksāja apdrošināšanas atlīdzību.

3.2. OCTA likumā esot iekļautas tiesību normas, kuru pamatā ir vairākas Eiropas Savienības (turpmāk arī – ES) direktīvas, tostarp Eiropas Padomes 1972. gada 24. aprīļa direktīva 72/166/EEK par dalībvalstu tiesību aktu tuvināšanu attiecībā uz civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu saistībā ar mehānisko transportlīdzekļu izmantošanu un attiecībā uz kontroli saistībā ar pienākumu apdrošināt šādu atbildību (turpmāk – Direktīva 72/166/EEK) un Eiropas Padomes 1983. gada 30. decembra direktīva 84/5/EEK par dalībvalstu tiesību aktu tuvināšanu attiecībā uz transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu (turpmāk – Direktīva 84/5/EEK). Tāpēc Augstākā tiesa uzskata, ka OCTA likuma 15. pantā noteiktie apdrošinātāja atbildības limiti ir iztulkojami atbilstoši OCTA likumā transponēto direktīvu jēgai un mērķim.

ES dalībvalstīm esot jānodrošina, lai personu civiltiesiskā atbildība tiktu apdrošināta atbilstoši direktīvu prasībām. Dalībvalsts neesot tiesīga atsevišķiem civiltiesiskās atbildības veidiem noteikt tādas izmaksājamās kompensācijas limitus, kas ir mazāki par Direktīvas 84/5/EEK 1. panta otrajā daļā noteiktajiem minimāli pieļaujamiem atlīdzības limitiem attiecībā uz miesas bojājumiem un kaitējumu īpašumam. Atbilstoši direktīvām mehānisko transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātajai apdrošināšanai (turpmāk – OCTA apdrošināšana) esot jāsedz arī morālais kaitējums.

3.3. Vienā no izskatāmajām civillietām Augstākā tiesa lūdza Eiropas Savienības Tiesu (turpmāk – EST) sniegt prejudiciālu nolēmumu par ES tiesību normu interpretāciju. Augstākā tiesa vēlējās noskaidrot, pirmkārt, vai Direktīvas

72/166/EEK 3. pantā un Direktīvas 84/5/EEK 1. un 2. pantā noteiktais obligātās apdrošināšanas apjoms attiecībā uz miesas bojājumiem aptver arī atlīdzību par morālo kaitējumu un, otrkārt, vai minēto direktīvu panti būtu interpretējami tādējādi, ka tie nepieļauj tādu dalībvalsts tiesisko regulējumu, ar kuru tiek ierobežots morālā kaitējuma atlīdzības maksimālais apmērs, nosakot limitu, kas ir būtiski mazāks par direktīvās un nacionālajā likumā noteikto apdrošinātāja atbildības limitu.

Direktīvas 72/166/EEK 3. pantā dalībvalstīm ir izvirzīta prasība veikt visus vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka civiltiesiskā atbildība par to transportlīdzekļu lietošanu, kuri parasti atrodas dalībvalsts teritorijā, ir apdrošināta. Saskaņā ar šīs direktīvas 3. panta 2. punktu katrai dalībvalstij noteikts pienākums veikt visus vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu to, ka apdrošināšanas līgums attiecas arī uz jebkuriem zaudējumiem vai miesas bojājumiem, kas nodarīti citu dalībvalstu teritorijā, saskaņā ar šo valstu tiesību aktiem, kā arī uz jebkuriem zaudējumiem vai miesas bojājumiem, kas nodarīti dalībvalstu pilsoņiem tiešā braucienā starp divām teritorijām, kurās ir spēkā Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līgums.

Savukārt Direktīvas 84/5/EEK 1. un 2. pantā ir noteiktas prasības attiecībā uz apdrošināšanas obligāto apjomu sakarā ar miesas bojājumiem un kaitējumu īpašumam, kā arī kārtību, kādā izmaksājamas kompensācijas.

EST 2013. gada 24. oktobra prejudiciālajā nolēmumā (turpmāk – EST spriedums lietā C-277/12) norādījusi, ka ar Direktīvas 84/5/EEK 1. panta 2. punktu būtu pretrunā tāds valsts tiesiskais regulējums, kurā paredzētie maksimālie atlīdzības apmēri ir mazāki par minētajā punktā noteiktajiem minimālajiem atlīdzības apmēriem.

3.4. OCTA likuma 15. panta pirmā daļa esot interpretējama tādējādi, ka apdrošinātājam likumā noteiktā atbildības limita ietvaros ir pienākums cietušajai personai izmaksāt arī atlīdzību par sāpēm un garīgām ciešanām, neaprobežojot izmaksājamās atlīdzības apmēru. Augstākā tiesa īpaši vērš uzmanību uz to, ka jāņem vērā OCTA apdrošināšanu regulējošo ES direktīvu pamatideja, proti, apdrošinātāja pienākums nodrošināt cietušajiem pilna apmēra kompensāciju atbilstoši direktīvās paredzētajiem ierobežojumiem un nosacījumiem.

Taču apdrošināšanas atlīdzība par sāpēm un garīgām ciešanām visos gadījumos esot aprobežota ar Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunktā un 7. punktā noteikto neadekvāti mazo summu. Turklāt Noteikumos Nr. 331 neesot

reglamentēta kārtība, kādā varētu šo summu apstrīdēt un noteikt atlīdzības apmēru OCTA likumā paredzētā apdrošinātāja atbildības limita ietvaros.

Tā kā Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkts un 7. punkts liedzot tiesai piešķirt cietušajam atbilstīgu atlīdzinājumu, tie sašaurinot Satversmes 92. panta trešajā teikumā lietotā jēdziena „atbilstīgs atlīdzinājums” tvērumu.

Civillikums nenosakot robežas atlīdzībai par morālo kaitējumu, tāpēc vispārējās jurisdikcijas tiesa varot attiecīgo apmēru noteikt pēc sava ieskata. Taču strīdos par obligāto civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu esot piemērojami Noteikumi Nr. 331, kuros norādīti konkrēti nemateriālo zaudējumu atlīdzināšanas apmēri.

4. Pieteikuma iesniedzēja – sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Autofavorīts” (turpmāk – SIA „Autofavorīts”) – uzskata, ka Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts neatbilst Satversmes 105. pantam un OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam. SIA „Autofavorīts” pieteikumā un rakstveida viedoklī lūgusi attiecībā uz to atzīt minētās tiesību normas par spēkā neesošām no 2007. gada 11. oktobra.

4.1. SIA „Autofavorīts” ir tā transportlīdzekļa īpašnieks, ar kuru 2007. gada 11. oktobrī vadītāja vainas dēļ notikušajā ceļu satiksmes negadījumā cietušajai personai nodarīti smagi miesas bojājumi. SIA „Autofavorīts” esot apdrošinājusi sauszemes transportlīdzekļu īpašnieka civiltiesisko atbildību pie apdrošinātāja, kurš atbilstoši Noteikumu Nr. 331 prasībām atlīdzinājis cietušajai personai nemateriālos zaudējumus 302,50 latu apmērā. Savukārt ar Kurzemes apgabaltiesas 2013. gada 23. maija spriedumu no SIA „Autofavorīts” par labu cietušajai personai piedzīta atlīdzība par sakropļojumu 5000 latu apmērā un morālā kaitējuma atlīdzība 6697,50 latu apmērā.

4.2. Ikkatra valsts iejaukšanās, kurai ir ekonomiska ietekme, esot vērtējama kā iejaukšanās personas tiesībās netraucēti baudīt īpašuma tiesības. Ar OCTA apdrošināšanas polisi apdrošinātājs uzņemoties apdrošināšanas gadījuma iestāšanās risku. Savukārt transportlīdzekļa īpašnieks iegūstot prasījuma tiesības pret apdrošinātāju par saistību pret trešo personu izpildi tādā gadījumā, ja iestātos apdrošināšanas ņēmēja civiltiesiskā atbildība. SIA „Autofavorīts” uzskata, ka šīm prasījuma tiesībām ir ekonomiska vērtība, tāpēc tās ietilpstot Satversmes 105. panta tvērumā.

OCTA apdrošinātāja pienākums esot atlīdzināt zaudējumus, kurus transportlīdzekļa vadītājs ceļu satiksmes negadījumā nodarījis trešajai personai.

SIA „Autofavorīts” uzskata, ka apdrošinātājam jāsedz visi zaudējumi, kas nepārsniedz OCTA likuma 15. pantā noteikto apdrošinātāja atbildības limitu. Taču Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts sašaurinot apdrošinātāja pienākumu apdrošināšanas atlīdzības veidā atlīdzināt cietušajai personai nemateriālos zaudējumus.

Līdz ar to Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts ierobežojot SIA „Autofavorīts” tiesības netraucēti baudīt savas īpašuma tiesības, kas garantētas Satversmes 105. pantā.

4.3. Satversmes 105. pantā nostiprināto pamattiesību ierobežojums neesot noteikts ar likumu, jo Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts esot pretrunā ar OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktu, kā arī ES direktīvām OCTA jomā.

Ievērojot OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktu, apdrošinātājam esot jāsedz visi personai nodarītie zaudējumi, proti, visi ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītie nemateriālie zaudējumi līdz 5 000 000 *euro* neatkarīgi no cietušo personu skaita. Ministru kabinetam, izdodot Noteikumus Nr. 331 un konkrēti to 3. punktu, 5.5. apakšpunktu un 10. punktu, esot bijis jāņem vērā OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktā noteiktais personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas limits. Taču Noteikumos Nr. 331 esot noteikti daudz zemāki apdrošinātāja atbildības limiti.

Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts esot pretrunā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 16. septembra direktīvas Nr. 2009/103/EK par civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu saistībā ar mehānisko transportlīdzekļu izmantošanu un kontroli saistībā ar pienākumu apdrošināt šādu atbildību (turpmāk – Direktīva 2009/103/EK) 9. panta pirmo daļu, jo paredzot daudzkārt mazākus apdrošināšanas atlīdzības limitus attiecībā uz personai nodarītajiem nemateriāliem zaudējumiem, nekā noteikts direktīvā. Tāpat Noteikumu Nr. 331 5.5. apakšpunktā ietvertās formulas piemērošanas rezultātā iegūtās summas vienmēr esot daudzkārt mazākas par minētajā direktīvā norādītajām summām.

4.4. Noteikumu Nr. 331 3. punktā, 5.5. apakšpunktā un 10. punktā noteiktā Satversmes 105. pantā nostiprināto pamattiesību ierobežojuma iespējams mērķis esot apdrošinātāju peļņa, kā arī zemākas OCTA apdrošināšanas prēmijas. Tomēr šāds mērķis neesot atzīstams par leģitīmu.

Noteikumu Nr. 331 3. punkta, 5.5. apakšpunkta un 10. punkta piemērošanas rezultātā transportlīdzekļa īpašnieks esot atbildīgs par nemateriālo

zaudējumu atlīdzību ceļu satiksmes negadījumā cietušajai personai tādā apmērā, kādā minētos zaudējumus nesedz apdrošinātāja izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība. Tas radot faktiskus mantiskus zaudējumus transportlīdzekļa īpašniekam, kā arī esot pretrunā ar OCTA apdrošināšanas būtību.

5. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Ministru kabinets – atbildes rakstā un papildu paskaidrojumos norāda, ka Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 7. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts (turpmāk visi kopā – apstrīdētās normas), atbilst Satversmes 92. panta trešajam teikumam un 105. pantam, kā arī OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

5.1. Atbilstoši OCTA likuma 15. panta otrajai daļai trešā persona varot celt prasību par morālā kaitējuma atlīdzināšanu Civilprocesa likumā vai Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Personai, kura uzskata, ka ar atlīdzību, kas tai pienākas saskaņā ar OCTA likumu, netiek segti visi tai nodarītie zaudējumi, esot tiesības saņemt zaudējumu atlīdzību tieši no zaudējumus nodarījušā transportlīdzekļa vadītāja vai īpašnieka. Līdz ar to personai Satversmes 92. panta trešajā teikumā noteiktās pamattiesības netiekot ierobežotas. Atbilstīgam atlīdzinājumam esot vairākas funkcijas, tostarp samierināšanas un prevencijas funkcija. Lai šīs funkcijas pilnvērtīgi tiktu pildītas, esot nepieciešams, lai zaudējumus atlīdzinātu pats to nodarītājs. Ja apdrošinātājs, atlīdzinot zaudējumus, atbrīvo to nodarītāju no zaudējumu atlīdzināšanas pienākuma, tiekot apdraudēta minēto funkciju pilnvērtīga izpilde.

5.2. Noteikumi Nr. 331 esot izdoti, ievērojot OCTA likuma 19. panta trešajā daļā ietverto likumdevēja pilnvarojumu. Saskaņā ar šo pilnvarojumu Ministru kabinets esot reglamentējis nemateriālo zaudējumu atlīdzību un tās aprēķināšanas kārtību. Likumdevējam un izpildvarai bijusi vienāda izpratne par to, kas regulējams ar Ministru kabineta noteikumiem.

Nosakot apdrošināšanas atlīdzības apmērus par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem, Ministru kabinets esot vadījies no lietderības un saprātīguma apsvērumiem, kā arī ņēmis vērā OCTA likuma 15. panta otrajā daļā minēto. Atlīdzinājuma apmērs arī esot noteikts, ņemot vērā apstrīdēto normu izdošanas brīdī pastāvējušo ekonomisko situāciju.

5.3. Tikai ar 2006. gada 26. janvāra likumu “Grozījumi Civillikumā”, kas stājās spēkā 2006. gada 1. martā, esot noteikts, ka atlīdzināms arī morālais kaitējums. Līdz tam trešajai personai neesot bijis iespējams vērsties tiesā sakarā ar tai nodarīto nemateriālo zaudējumu, civiltiesiskā kārtībā ceļot prasību par tā

atlīdzināšanu. Tomēr cietusī persona prasību par tai nodarīto nemateriālo zaudējumu atlīdzināšanu esot varējusi civiltiesiskā kārtībā celt tiesā, tieši atsaucoties uz Satversmes 92. panta trešo teikumu.

5.4. OCTA apdrošināšanas mērķis esot aizsargāt ceļu satiksmes negadījumos cietušo trešo personu intereses. Savukārt apdrošinātāja klienta pasargāšana no riska iestāšanās negatīvajām sekām esot brīvprātīgās civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas mērķis.

Slēdzot apdrošināšanas līgumu, SIA „Autofavorīts” esot piekritusi tā noteikumiem un tai bijušas zināmas līguma būtiskās sastāvdaļas. SIA „Autofavorīts” bijušas tiesības noslēgt civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas līgumu ar apdrošinātāju, vienojoties par lielāku atbildības limitu nekā ar apstrīdētajām normām noteiktais limits un samaksājot par to lielāku apdrošināšanas prēmiju.

5.5. Eiropas Komisija neesot ierosinājusi pārkāpumu procedūru par to, ka Latvija būtu nepareizi ieviesusi ES direktīvas OCTA apdrošināšanas jomā. No EST prakses varot secināt, ka OCTA apdrošināšanai jāsedz kompensācija par nemateriālajiem zaudējumiem un dalībvalsts savos tiesību aktos var noteikt mehānismu nemateriālo zaudējumu atlīdzības apmēra noteikšanai.

Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts neesot pretrunā ar Direktīvas 2009/103/EK 9. panta pirmo daļu, jo šī direktīva stājusies spēkā 2009. gada 27. oktobrī, bet ar SIA „Autofavorīts” piederošo transportlīdzekli saistītais ceļu satiksmes negadījums noticis 2007. gada 11. oktobrī, kad bijuši spēkā citi apdrošinātāja atbildības limiti. Līdz ar to Noteikumu Nr. 331 3. punktam, 5.5. apakšpunktam un 10. punktam neesot negatīvas ietekmes uz SIA „Autofavorīts” tiesībām uz īpašumu, jo tai bijusi rīcības brīvība noslēgt apdrošināšanas līgumu par sev vēlamo atbildības limitu.

5.6. Ministru kabinets 2014. gada 17. jūnijā izdevis noteikumus Nr. 340 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem zaudējumiem” (turpmāk – Noteikumi Nr. 340), kas paredzot jaunu apdrošināšanas atlīdzības apmēra noteikšanas kārtību. Atšķirībā no spēku zaudējušajiem Noteikumiem Nr. 331 Noteikumos Nr. 340 esot noteikts minimālais apdrošināšanas atlīdzības apmērs. Par vienu no morālā kaitējuma apmēra noteikšanas kritērijiem tiek izmantota valstī noteiktā minimālā mēneša darba alga.

6. Pieaicinātā persona – Finanšu ministrija – norāda, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta trešajam teikumam un 105. pantam, kā arī OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

6.1. Noteikumos Nr. 331 noteiktais apdrošināšanas atlīdzības apmērs esot adekvāts un nesašaurinot Satversmes 92. panta trešajā teikumā lietotā jēdziena „atbilstīgs atlīdzinājums” tvērumu. Šis apmērs esot noteikts, ņemot vērā ekonomisko situāciju valstī, samērīguma principu, kā arī to, ka Direktīvas 84/5/EEK tvērumā neietilpa jautājums par nemateriālajiem zaudējumiem.

Tādējādi ar apstrīdētajām normām netiekot ierobežotas ceļu satiksmes negadījumā cietušās personas tiesības saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu. Persona esot tiesīga prasīt atlīdzību par tai nodarītajiem zaudējumiem no apdrošinātāja vai Latvijas Transportlīdzekļu apdrošinātāju biroja (turpmāk – LTAB), vai arī no zaudējumus nodarījušās personas – sauszemes transportlīdzekļa vadītāja vai īpašnieka, ja izmaksātā apdrošināšanas atlīdzības summa nesedz tai nodarītos zaudējumus.

6.2. OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punkts attiecībā uz personai nodarītajiem zaudējumiem vienlīdz ietverot atlīdzību gan par materiālajiem, gan arī nemateriālajiem zaudējumiem. Tomēr minētā likuma norma neesot interpretējama tādējādi, ka apdrošinātājam noteiktā atbildības limita ietvaros būtu pienākums cietušajai personai izmaksāt arī atlīdzību par sāpēm un garīgām ciešanām, neaprobežojot izmaksājamās atlīdzības apmēru.

OCTA ietvaros neesot iespējams noslēgt ar apdrošinātāju civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas līgumu par lielāku apdrošinātāja atbildības limitu, kā noteikts OCTA likumā. Savukārt, noslēdzot apdrošināšanas līgumu vispārējā kārtībā, esot iespēja nodrošināties pret tādiem negadījumā cietušās personas prasījumiem, kas pamatoti ar OCTA likuma 15. panta otro daļu.

6.3. Lai novērstu apstrīdētajās normās noteikto apdrošināšanas atlīdzības apmēru neatbilstību ES direktīvām OCTA apdrošināšanas jomā un EST spriedumiem, esot izstrādāti Noteikumi Nr. 340. Papildus Finanšu ministrija norāda, ka nesamērīgi lielas apdrošināšanas atlīdzības izmaksas izraisītu ievērojamu apdrošināšanas prēmiju apmēra pieaugumu un līdz ar to sadārdzinātu OCTA apdrošināšanu.

7. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda, ka nemateriālos zaudējumus, kas personai radušies ceļu satiksmes negadījuma rezultātā, varot uzskatīt par personai nodarītu morālo kaitējumu.

OCTA likuma 15. panta pirmā daļa varot tikt interpretēta tādējādi, ka apdrošinātājam tā atbildības limita ietvaros ir pienākums cietušajai personai izmaksāt arī atlīdzību par sāpēm un garīgām ciešanām, neaprobežojot izmaksājamās atlīdzības apmēru.

Cietušajai personai esot tiesības prasīt no aizskārēja taisnīgu atlīdzību par morālo kaitējumu. Tiesības saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu par morālo kaitējumu personām bijušas arī līdz 2006. gada grozījumiem Civillikumā, jo tās varējušas celt prasību vispārējās jurisdikcijas tiesā, atsaucoties uz Satversmes 92. panta trešo teikumu.

8. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta trešajam teikumam un 105. pantam, kā arī OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

8.1. Apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta trešajam teikumam nedrīkstot vērtēt šķirti no OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punkta, kā arī ES direktīvām, kas nosaka OCTA apdrošināšanas mērķi un jēgu.

Viens no ES direktīvu mērķiem esot nodrošināt to, lai apdrošinātājs, ņemot vērā direktīvās norādīto minimālo atlīdzības limitu, veic ātru un efektīvu kaitējuma atlīdzības izmaksu jebkurā no ES dalībvalstīm notikuša ceļu satiksmes negadījuma rezultātā cietušajam. Līdzīgi mērķi esot arī OCTA likumam. Taču apstrīdētās normas ne vien ievērojami ierobežojot apdrošinātāja atbildību, bet arī padarot OCTA apdrošināšanas mehānismu neefektīvu.

Apdrošinātāja atbildība tiekot ierobežota ar summu, kas ir mazāka par OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktā un ES direktīvās paredzēto apdrošināšanas seguma summu. Apstrīdēto normu neatbilstība ES direktīvu prasībām esot konstatēta arī EST spriedumā lietā C-277/12.

8.2. SIA „Autofavorīts” tiekot nepamatoti atņemtas prasības tiesības uz to atlīdzības daļu, kura pārsniedz saskaņā ar apstrīdētajām normām izmaksājamo apdrošināšanas atlīdzības apmēru, bet nepārsniedz OCTA likuma 15. pantā noteikto maksimālo atlīdzības limitu. Līdz ar to tiekot ierobežotas SIA „Autofavorīts” tiesības uz īpašumu, kas noteiktas Satversmē.

9. Pieaicinātā persona – Finanšu un kapitāla tirgus komisija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta trešajam teikumam un 105. pantam, kā arī OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam. Cietušās

personas tiesības netiekot ierobežotas. Cietusī persona varot celt prasību par morālā kaitējuma kompensāciju Civilprocesa likumā vai Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā, ja uzskata, ka atlīdzība, ko tā saņēmusi no OCTA apdrošināšanas, nav pietiekama un nesedz visus tai nodarītos zaudējumus.

Apdrošinātājam esot jāsedz zaudējumi atbildības limita ietvaros. Apdrošinātājam neesot pienākuma segt un vispārējās jurisdikcijas tiesa nevarot piespriest tam atlīdzināt cietušajai personai radušos zaudējumus, kuri pārsniedz normatīvajos aktos noteiktos atbildības limitus. Taču vispārējās jurisdikcijas tiesa varot likt atbildīgajai personai samaksāt zaudējumu atlīdzību.

Finanšu un kapitāla tirgus komisija norāda uz apdrošināšanas sadārdzināšanās risku tādā gadījumā, ja par apdrošināšanas gadījumu būs jāizmaksā lielāka apdrošināšanas atlīdzība, tomēr atzīst, ka apstrīdētās normas un tajās noteiktie apdrošināšanas atlīdzības apmēri irpretrunā ar EST spriedumā lietā C-277/12 paustajām atziņām, kā arī ES direktīvām, kas reglamentē OCTA apdrošināšanu.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Transportlīdzekļu apdrošinātāju birojs – norāda, ka piekrīt Ministru kabineta atbildes rakstos paustajiem apsvērumiem.

Papildus LTAB norāda, ka pēc ceļu satiksmes negadījuma netiekot ierobežotas cietušās personas tiesības saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu – primāri no apdrošinātāja un pēc tam no zaudējumus nodarījušās personas – transportlīdzekļa vadītāja vai īpašnieka, kuru civiltiesiskā atbildība nav ierobežota.

Transportlīdzekļa īpašniekam vai tiesīgajam lietotājam esot rīcības brīvība noslēgt apdrošināšanas līgumu par sev vēlamo papildu civiltiesiskās atbildības segumu, tādējādi apdrošinot savu civiltiesisko atbildību neierobežoti vai par lielāku apdrošinātāja atbildības limitu, nekā paredzēts Noteikumos Nr. 331.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Apdrošinātāju asociācija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta trešajam teikumam un 105. pantam, kā arī OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

OCTA gadījumā atbildības limiti esot vienādi neatkarīgi no tā, vai atlīdzību maksā apdrošinātājs vai LTAB, jo abi apdrošināšanas atlīdzību aprēķinot un izmaksājot, balstoties uz vieniem un tiem pašiem normatīvajiem aktiem.

Apstrīdētās normas esot jāvērtē, ņemot vērā to pieņemšanas laiku un apstākļus. OCTA likuma 15. panta pirmo daļu nevarot interpretēt tādējādi, ka apdrošinātajam likumā noteiktā atbildības limita ietvaros būtu pienākums cietušajai personai izmaksāt arī atlīdzību par sāpēm un garīgām ciešanām, neierobežojot izmaksājamās atlīdzības apmēru.

12. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes asoc. prof. Dr. iur. Jānis Kārklīšs – norāda, ka apstrīdētās normas neierobežojot trešajām personām, tostarp cietušajiem, Satversmes 92. panta trešajā teikumā noteiktās pamattiesības.

Apstrīdētās normas neliedzot tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu par nodarīto nemantisko kaitējumu. Vispārējās jurisdikcijas tiesa varot piešķirt cietušajam atbilstīgu atlīdzinājumu, jo likums neierobežojot kompensācijas apmēru ar konkrētu summu, ko cietušais var piedzīt no pārkāpēja vispārējās jurisdikcijas tiesā.

Jēdziens „nemateriālie zaudējumi” neesot precīzs no civiltiesību teorijas viedokļa, jo zaudējumi varot būt tikai materiāli. Tā vietā esot jālieto jēdziens „nemantiskais kaitējums”.

No OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punkta nevarot secināt to, ka obligātajai apdrošināšanai būtu jāsedz visa atlīdzība par nemantisko kaitējumu. Taču šāda kārtība, proti, kaitējuma pilnīga atlīdzināšana, vairāk atbilstu obligātās apdrošināšanas mērķim un uzdevumam, proti, cietušo aizsardzībai.

Ņemot vērā Direktīvā 72/166/EEK, Direktīvā 84/5/EEK un Direktīvā 2009/103/EK noteiktos mērķus, 100 latu limita noteikšana par nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu neizpildot minēto direktīvu prasības. ES dalībvalstis varot savos tiesību aktos noteikt mehānismus nemantisko kaitējumu atlīdzības izmaksas apmēra noteikšanai, taču tie nevarot būt tiešā pretrunā ar vispārējās materiālo tiesību normās noteikto atlīdzības noteikšanas kārtību un iespējamo apmēru.

13. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors Dr. iur. Vadims Mantrovs – norāda, ka apstrīdētajās normās noteiktie apdrošināšanas atlīdzības apmēri esot gan pretlikumīgi, gan nepamatoti. Tie neatbilstot arī ES regulējumam mehānisko transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas jomā.

Apstrīdētās normas neliedzot personām tiesības saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu no atbildīgā transportlīdzekļa vadītāja, jo personas varot celt prasību tiesā, ja tām nodarītais nemantiskais kaitējums ir lielāks nekā tām izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība.

Direktīvas 84/5/EEK 1. panta otrā daļa un pašlaik Direktīvas 2009/103/EK 9. panta pirmā daļa nosakot minimālo atbildības limitu, kas būtu jāsedz OCTA apdrošināšanai. Apstrīdētās normas neatbilstot ne vien Direktīvas 84/5/EEK 1. panta otrajai daļai, bet arī Direktīvas 72/166/EEK 3. panta pirmajai daļai. OCTA likuma 15. panta pirmajā daļā noteiktais apdrošinātāja atbildības limits nemantiskā kaitējuma gadījumā esot vērtējams kā saprātīgs un pietiekams.

14. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors zvērināts advokāts Agris Bitāns – norāda, ka OCTA apdrošināšanas pamatā esot citu personu apdraudējuma risks.

Termins „personai nodarītie nemateriālie zaudējumi” ietverot arī personai nodarīto morālo kaitējumu. Kompensējot cietušajam nemantisko kaitējumu, tiek nodrošināts taisnīg atlīdzinājums un izpildīta gandarījuma funkcija.

OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktā noteiktais apdrošināšanas atlīdzības apmērs par personai nodarītajiem zaudējumiem aptverot gan mantisko, gan nemantisko kaitējumu. Tas izrietot no šīs normas jēgas un mērķa, proti, noteikt maksimālo apdrošināšanas atlīdzības apmēru, kādu cietusī persona var saņemt OCTA apdrošināšanas ietvaros par tai nodarīto personisko aizskārumu.

Apstrīdētās normas neliedzot vispārējās jurisdikcijas tiesai piešķirt cietušajam atbilstīgu atlīdzinājumu, jo šādu iespēju paredzot OCTA likuma 15. panta otrā daļa. Taču apdrošināšanas atlīdzības apmēri, kas noteikti apstrīdētajās normās, esot nesamērīgi zemi. Tādējādi veidojoties pretruna ar OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktā noteikto apdrošināšanas atlīdzības apmēru un ES direktīvām, kuras reglamentē OCTA apdrošināšanu.

Secinājumu daļa

15. Apstrīdētās normas ir zaudējušas spēku 2014. gada 11. jūlijā, kad stājās spēkā Noteikumi Nr. 340, kuros Ministru kabinets noteicis OCTA

apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktam tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu, ja apstrīdētā tiesību norma (akts) ir zaudējusi spēku.

Interpretējot Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, jāņem vērā, ka apstrīdēto normu spēka zaudēšana pati par sevi var nebūt pamats lietas izbeigšanai. Likums paredz Satversmes tiesai iespēju izbeigt tiesvedību, bet ne pienākumu to darīt. Tādēļ Satversmes tiesai ir jāvērtē, vai tomēr nav kādi apsvērumi, kas liecina par tiesvedības turpināšanas nepieciešamību (sk. *Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 6. punktu*).

Satversmes tiesa jau norādījusi, ka viens no šādiem apsvērumiem ir tāds, ka pastāv apstākļi, kas ļauj spriedumam noteikt atpakaļvērstu spēku. Ja apstrīdētās normas atcelšana no tās izdošanas vai spēkā stāšanās brīža varētu radīt, piemēram, būtisku valsts un sabiedrības interešu aizskārumu vai apdraudējumu, tiesvedības turpināšanas lietderīgums ir izvērtējams Satversmes tiesas nolēmuma sagatavošanas laikā (sk. *Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 6. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesai visupirms jāapsver, vai lietā ir apstākļi, kas ļautu spriedumam piešķirt atpakaļvērstu spēku.

16. Lieta ierosināta pēc diviem Augstākās tiesas pieteikumiem un SIA „Autofavorīts” konstitucionālās sūdzības. Pieteikumu iesniedzēji lūdz izvērtēt Noteikumos Nr. 331 paredzēto apdrošināšanas atlīdzību apmēru un to aprēķināšanas kārtības atbilstību Satversmes un OCTA likuma normām.

No lietā apkopotajiem materiāliem izriet, ka abos Augstākās tiesas pieteikumos un SIA „Autofavorīts” konstitucionālajā sūdzībā norādītie ceļu satiksmes negadījumi notika laikā, kad bija spēkā apstrīdētās normas.

Augstākās tiesas pieteikumos norādīts uz divām tās tiesvedībā esošām civillietām. Vienā lietā apdrošinātājs saskaņā ar Noteikumu Nr. 331 7. punktu izmaksāja cietušajai personai apdrošināšanas atlīdzību par abu apgādnieku nāvi kopā 200 latu apmērā. Savukārt otrā lietā apdrošinātājs saskaņā ar Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunktu cietušajai personai par sāpēm un garīgām ciešanām izmaksāja 125 latus. Konstitucionālajā sūdzībā norādīts, ka cietušajai personai sakarā ar 2007. gada 11. oktobrī notikušu ceļu satiksmes negadījumu, kurā tai

tika nodarīti smagi miesas bojājumi, saskaņā ar Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunktu apdrošinātājs izmaksāja 302, 50 latus.

Vispārējās jurisdikcijas tiesai ir nepieciešams Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkta un 7. punkta konstitucionalitātes izvērtējums, lai lietas, ko tā izskata, tiktu izspriestas taisnīgi. Panākt taisnīgu rezultātu šajās lietās nebūtu iespējams, ja tiesai būtu jāpiemēro tiesību normas, kuras ir pretrunā ar likumu vai Satversmē noteiktajām personas pamattiesībām. Savukārt gadījumā, ja Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts tiktu atzīti par neatbilstošiem augstāka juridiska spēka tiesību normām, konstitucionālās sūdzības iesniedzējai būtu tiesisks pamats prasīt, lai tiktu atkārtoti izvērtēts jautājums par nemateriālo zaudējumu piedziņu no SIA „Autofavorīts”.

Tātad Satversmes tiesas spriedums, kurā izvērtēta apstrīdēto normu atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, ir nepieciešams, lai nodrošinātu personas pamattiesību ievērošanu, kā arī to aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem.

Līdz ar to izskatāmajā lietā ir apstākļi, kuru dēļ tiesvedība tajā ir turpināma.

17. Konstitucionālās sūdzības iesniedzējas papildu paskaidrojumos, atsaucoties uz procesuālās ekonomijas principu, kā arī Noteikumu Nr. 331 un Noteikumu Nr. 340 normatīvo regulējumu, kas esot līdzīgi, pausts uzskats, ka izskatāmajā lietā izvērtējama arī Noteikumu Nr. 340 pielikuma 1. un 2. punkta atbilstība Satversmes 105. pantam un OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam (*sk. lietas materiālu 9. sēj. 88. – 91. lpp.*).

Satversmes tiesai tāpēc jānoskaidro, vai izskatāmajā lietā ir nepieciešams un pieļaujams paplašināt prasījuma robežas un izvērtēt arī Noteikumu Nr. 340 pielikuma 1. un 2. punkta atbilstību Satversmes 105. pantam un OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

Satversmes tiesa vairākkārt secinājusi, ka noteiktos gadījumos var tikt paplašinātas prasījuma robežas jau ierosinātās lietās (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2007-13-03 6. punktu un 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 18. punktu*).

Satversmes tiesa prasījuma robežas var paplašināt, ievērojot visupirms „ciešās saistības koncepciju”. Lai secinātu, vai kādā konkrētā gadījumā prasījuma robežas ir iespējams un nepieciešams paplašināt, jānoskaidro,

pirmkārt, vai tā norma, attiecībā uz kuru prasījums tiek paplašināts, ir tik cieši saistīta ar lietā *expressis verbis* apstrīdēto normu, ka tās izvērtēšana iespējama tā paša pamatojuma ietvaros, vai nepieciešama konkrētās lietas izlemšanai un, otrkārt, vai prasījuma robežu paplašināšana ir nepieciešama Satversmes tiesas procesa principu ievērošanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 17. punktu, 2010. gada 25. novembra sprieduma lietā Nr. 2010-06-01 17.1. punktu un 2011. gada 20. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-72-01 15. punktu*).

Noteikumi Nr. 340 tāpat kā Noteikumi Nr. 331 ir izdoti saskaņā ar OCTA likuma 19. panta trešajā daļā ietvertu likumdevēja pilnvarojumu noteikt OCTA apdrošināšanas atlīdzības apmēru un tā aprēķināšanas kārtību par ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem. Tomēr nav pamatots konstitucionālās sūdzības iesniedzējas viedoklis, ka Noteikumos Nr. 340 iekļautais regulējums ir līdzīgs Noteikumu Nr. 331 3. punkta, 5.5. apakšpunkta un 10. punkta redakcijām.

Noteikumi Nr. 340 paredz atšķirīgu apdrošināšanas atlīdzības apmēra aprēķināšanas kārtību, kas ietverta šo noteikumu pielikumā. Viens no apdrošināšanas atlīdzības aprēķināšanas kritērijiem ir valstī noteiktā minimālā mēneša darba alga. Šāds kritērijs nebija ietverts Noteikumos Nr. 331 dotajā apdrošināšanas atlīdzības aprēķināšanas formulā.

Ministru kabinets norāda, ka Noteikumos Nr. 340 ietvertā apdrošināšanas atlīdzības aprēķināšanas formula ir izstrādāta, vadoties no Latvijā pastāvošās tiesu prakses, Direktīvas 2009/103/EK regulējuma un EST prakses (*sk. lietas materiālu 6. sēj. 43. – 53. lpp.*).

Noteikumos Nr. 340 paredzētas arī trešās personas tiesības vērsties pie apdrošinātāja vai LTAB ar lūgumu pārskatīt pieņemto lēmumu par apdrošināšanas atlīdzību gadījumā, ja tā nepiekrīt aprēķinātajam apdrošināšanas atlīdzības apmēram. Noteikumos Nr. 331 šāda kārtība nebija paredzēta.

Tādējādi izskatāmajā lietā nav pamata uzskatīt, ka Noteikumu Nr. 340 pielikuma 1. un 2. punktā ietvertais normatīvais regulējums būtu cieši saistīts ar prasījumu par apstrīdēto normu atbilstību Satversmei. Tas vien, ka abi Ministru kabineta izdotie noteikumi reglamentē jautājumu par OCTA apdrošināšanas atlīdzības apmēru un tā aprēķināšanas kārtību par ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem, nav atzīstams par pamatu tam, lai Satversmes tiesa *ex officio* paplašinātu prasījuma robežas izskatāmajā lietā.

Līdz ar to Satversmes tiesa nevērtēs Noteikumos Nr. 340 ietvertā regulējuma atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām un ir noraidāms SIA „Autofavorīts” lūgums par prasījuma paplašināšanu.

18. SIA „Autofavorīts” konstitucionālajā sūdzībā lūgts izvērtēt Noteikumu Nr. 331 3. punkta, 5.5. apakšpunkta un 10. punkta (redakcijā, kas bija spēkā no 2005. gada 21. maija līdz 2013. gada 31. decembrim) atbilstību Satversmes 105. pantam un OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

Ar Ministru kabineta 2013. gada 24. septembra noteikumiem Nr. 984 „Grozījumi Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumos Nr. 331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem”” tika grozītas Noteikumu Nr. 331 3. punkta, 5.5. apakšpunkta un 10. punkta redakcijas, kas bija spēkā no 2014. gada 1. janvāra līdz 10. jūlijam. Tajos tika iekļauti grozījumi, kas bija nepieciešami, lai korekti piemērotu Noteikumu Nr. 331 prasības pēc *euro* ieviešanas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 72. – 88. lpp.*).

Abas Noteikumu Nr. 331 redakcijas atšķiras ar to, ka apdrošināšanas atlīdzības apmēri redakcijā, kas bija spēkā no 2014. gada 1. janvāra līdz 10. jūlijam, ir izteikti un precizēti *euro* valūtā. Ņemot vērā abu Noteikumu Nr. 331 redakciju ciešo saistību un līdzību, izskatāmajā lietā ir lietderīgi izvērtēt arī to, vai Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts redakcijā, kas bija spēkā no 2014. gada 1. janvāra līdz 10. jūlijam, atbilst Satversmes 105. pantam un OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

19. SIA „Autofavorīts” uzskata, ka Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts nepamatoti sašaurina apdrošinātāja pienākumu izmaksāt apdrošināšanas atlīdzību cietušajai personai. Tāpēc SIA „Autofavorīts” kā tā transportlīdzekļa īpašniekam, ar kuru 2007. gada 11. oktobrī tika izraisīts ceļu satiksmes negadījums, esot jāatlīdzina cietušajai personai nemateriālie zaudējumi apdrošinātāja vietā. Konstitucionālajā sūdzībā pausts uzskats, ka šāds regulējums nepamatoti ierobežojot SIA „Autofavorīts” īpašuma tiesības, kas noteiktas Satversmes 105. pantā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 77. – 79. lpp.*).

19.1. Konstitucionālās sūdzības pamatojums neskar jautājumu par īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām. Tāpēc izvērtējama

vienīgi Noteikumu Nr. 331 3. punkta, 5.5. apakšpunkta un 10. punkta atbilstība Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Satversmes tiesai visupirms jānoskaidro, vai Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts ierobežo SIA „Autofavorīts” pamattiesības, kas noteiktas Satversmes 105. pantā.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka ar “tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, kā arī dažādas ekonomiskās intereses (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 17.1. punktu un 2010. gada 20. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03 8.2. punktu un 2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-19-01 9.1. punktu*).

19.2. No lietai pievienotajiem tiesu nolēmumiem izriet, ka ceļu satiksmes negadījumā cietušajai personai apdrošinātājs citastarp izmaksājis arī atlīdzību par nemateriālajiem zaudējumiem 302, 50 latu apmērā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 109. – 112. lpp.*).

Saskaņā ar OCTA likuma 15. panta otro daļu to zaudējumu atlīdzināšanu, kuri netiek atlīdzināti saskaņā ar šo likumu vai kuri pārsniedz likumā noteikto apdrošinātāja atbildības limitu, trešā persona ir tiesīga pieprasīt normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Ievērojot minēto, cietusī persona vērsās vispārējās jurisdikcijas tiesā ar prasības pieteikumu pret apdrošinātāju un transportlīdzekļa īpašnieku – SIA „Autofavorīts” – par noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīto materiālo zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzināšanu.

Ar Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 23. maija spriedumu, kas ir stājies likumīgā spēkā, no SIA „Autofavorīts” par labu cietušajai personai tika piedzīti 5000 lati kā atlīdzība par sakropļojumu un morālā kaitējuma atlīdzība 6697,50 latu apmērā. Līdz ar to SIA „Autofavorīts” uzlikts pienākums atlīdzināt cietušajai personai nemateriālos zaudējumus daļā, kuru nesedz apdrošinātājs.

Noteikumi Nr. 331 tieši nereglamentē transportlīdzekļa īpašnieka tiesības. Tajos noteikts OCTA apdrošināšanas atlīdzības apmērs un tā aprēķināšanas kārtība par ceļu satiksmes negadījumā personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem, kurus atlīdzina apdrošinātājs vai LTAB.

Ja apdrošināšanas atlīdzība, kas izmaksāta atbilstoši Noteikumu Nr. 331 3. un 10. punktā norādītajam apdrošinātāja atbildības limitam, pilnībā nesedz cietušajai personai nodarītos nemateriālos zaudējumus, tā, ievērojot OCTA

likuma 15. panta otrajā daļā noteikto, normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā var prasīt šo zaudējumu atlīdzinājumu no transportlīdzekļa īpašnieka. Tātad cietusī persona saskaņā ar Noteikumu Nr. 331 3. punktā, 5.5. apakšpunktā un 10. punktā ietvertu normatīvo regulējumu no transportlīdzekļa īpašnieka var prasīt to nemateriālo zaudējumu atlīdzību, kuru apmērs pārsniedz apdrošināšanas atlīdzības veidā kompensētos nemateriālos zaudējumus.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir secinājusi to, ka prasījuma tiesības par saistību izpildi ietilpst jēdziena „īpašums” saturā (sk. *Satversmes tiesas 2011. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2010-60-01 17. punktu*). Izskatāmajā lietā SIA „Autofavorīts” kā transportlīdzekļa īpašniekam ir prasījuma tiesības pret apdrošinātāju, ar kuru tā bija noslēgusi apdrošināšanas līgumu, lai pēc apdrošināšanas gadījuma iestāšanās šis apdrošinātājs izmaksātu cietušajai personai apdrošināšanas atlīdzību un tādējādi segtu tai radušos zaudējumus. Transportlīdzekļa īpašnieka pienākums atlīdzināt nemateriālos zaudējumus tādā apmērā, kādā to nesedz apdrošinātāja vai LTAB izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība, ierobežo viņa prasījuma tiesības pret apdrošinātāju.

Līdz ar to Noteikumu Nr. 331 3. punktā, 5.5. apakšpunktā un 10. punktā noteiktie apdrošināšanas atlīdzības apmēri un to aprēķināšanas kārtība ierobežo SIA „Autofavorīts” pamattiesības, kas noteiktas Satversmes 105. pantā.

20. Lai izvērtētu Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojuma konstitucionalitāti, jānoskaidro, vai tas ir noteikts ar likumu, vai tas ir noteikts leģitīma mērķa labad un vai tas atbilst samērīguma principam (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 22. punktu*).

Pieteikumā norādīts, ka apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums nav noteikts ar likumu, jo Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts esot pretrunā ar OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktu un ES direktīvām OCTA apdrošināšanas jomā (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 79. – 84. lpp.*).

Līdz ar to Satversmes tiesai jāizvērtē, vai Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

21. No likumības un varas dalīšanas principiem izriet, ka izpildu varai – Ministru kabinetam – ir tiesības izdot noteikumus tikai likumā noteiktos

gadījumos, likuma ietvaros un tie nedrīkst būt pretrunā ar Satversmes normām, kā arī citām augstāka juridiska spēka tiesību normām [*sk., piemēram, Satversmes tiesas 1998. gada 10. jūnija sprieduma lietā Nr. 04-03(98) secinājumus*].

Ministru kabineta tiesības izdot noteikumus, kuros reglamentēts apdrošināšanas atlīdzības apmērs un tā aprēķināšanas kārtība par personai nodarītajiem materiālajiem un nemateriālajiem zaudējumiem, ir noteiktas OCTA likuma 19. panta trešajā daļā. Taču Satversmes tiesai jānoskaidro, vai Ministru kabinets, izdodot Noteikumus Nr. 331, ir nodrošinājis tajos ietvertā regulējuma atbilstību OCTA likumam, Satversmei un citiem likumiem.

21.1. Noteikumu Nr. 331 3. punktā ir noteiktas robežas apdrošināšanas atlīdzības apmēram par cietušās personas sāpēm un garīgām ciešanām fiziskas traumas dēļ. Šo noteikumu 10. punktā Ministru kabinets ir paredzējis apdrošināšanas atlīdzības kopējo apmēru vienai personai, ja tiek atlīdzināti visi nemateriālie zaudējumi. Redakcijā, kas bija spēkā no 2005. gada 21. maija līdz 2013. gada 31. decembrim, šis kopējais apmērs bija līdz 1000 latiem. Savukārt Noteikumu Nr. 331 5.5. apakšpunktā ir ietverta aprēķina formula, pēc kuras tiek noteikts kopējais apdrošināšanas atlīdzības apmērs par cietušās personas fizisku traumu.

Izdodot noteikumus par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem materiālajiem un nemateriālajiem zaudējumiem, Ministru kabinetam ir jāņem vērā ne vien OCTA likumā ietvertais pilnvarojums, bet arī citas augstāka juridiska spēka tiesību normas, kas attiecas uz šādos noteikumos regulējamiem jautājumiem. Ja augstāka juridiska spēka tiesību normās noteikti apdrošinātāja atbildības limiti OCTA apdrošināšanā, tad to prasības Ministru kabinets nedrīkst pārkāpt, reglamentējot apdrošināšanas atlīdzības apmēru un tā aprēķināšanas kārtību.

Saskaņā ar OCTA likuma 15. pantu likumdevējs ir nepārprotami noteicis apdrošinātāja atbildības limitus pēc apdrošināšanas gadījuma iestāšanās gan attiecībā uz personai, gan mantai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu. Proti, apdrošinātājs, kurš apdrošinājis zaudējumu nodarījušā transportlīdzekļa īpašnieka civiltiesisko atbildību, vai LTAB sedz zaudējumus, nepārsniedzot noteikto apdrošinātāja atbildības limitu: personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai – līdz 5 000 000 *euro* neatkarīgi no cietušo personu skaita; mantai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai – līdz 1 000 000 *euro* neatkarīgi no trešo personu skaita. OCTA likuma 15. panta pirmā daļa redakcijā, kas bija spēkā

ceļu satiksmes negadījuma laikā, noteica, ka apdrošinātāja atbildības limits attiecībā uz personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu ir līdz 250 000 latu katrai cietušajai personai. Šā panta otrajā daļā likumdevējs ir paredzējis trešajai personai tiesības normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā pieprasīt to zaudējumu atlīdzināšanu, kuri netiek atlīdzināti saskaņā ar OCTA likumu vai kuri pārsniedz noteikto apdrošinātāja atbildības limitu.

Atbilstoši OCTA likumā ietvertajai informatīvajai atsaucei uz Eiropas Savienības direktīvām Saeima šajā likumā ir iekļāvusi tiesību normas, kas izriet no vairākām ES direktīvām OCTA apdrošināšanas jomā, tostarp Direktīvas 72/166/EEK, Direktīvas 84/5/EEK un Direktīvas 90/232/EEK. Saeima OCTA likumā ir iekļāvusi arī atsauci uz Direktīvu 2009/103/EK, taču šīs direktīvas prasības nav attiecināmas uz SIA „Autofavorīts”, jo ceļu satiksmes negadījums ar tās īpašumā esošo transportlīdzekli notika 2007. gada 11. oktobrī.

Direktīvas 72/166/EEK, Direktīvas 84/5/EEK un Direktīvas 90/232/EEK mērķis ir tuvināt dalībvalstu normatīvo regulējumu attiecībā uz OCTA apdrošināšanu. Direktīvā 72/166/EEK noteiktas prasības saistībā ar mehānisko transportlīdzekļu izmantošanu un civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas pienākuma izpildes kontroli. Saskaņā ar šīs direktīvas 3. pantu dalībvalstīm jāveic visi pasākumi, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu to, ka civiltiesiskā atbildība attiecībā uz to transportlīdzekļu lietošanu, kuri parasti atrodas dalībvalsts teritorijā, būtu apdrošināta. Savukārt Direktīvā 84/5/EEK paredzēts katras dalībvalsts pienākums nodrošināt, lai minimālais apdrošināšanas atlīdzības limits par miesas bojājumiem un kaitējumu īpašumam atbilstu direktīvā norādītajam. Turklāt dalībvalstīm ir tiesības noteikt šīs garantijas lielākā apjomā. Direktīvā 90/232/EEK konsolidētas iepriekš minēto direktīvu prasības.

OCTA likuma projekta anotācijā norādīts, ka likuma 15. panta pirmā daļa atbilst Direktīvas 84/5/EEK 1. panta 2. punktam, kas noteic minimālo atbildības limitu (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 117. – 134. lpp.*). Tāpēc Satversmes tiesa izvērtēs, vai Ministru kabinets, izdodot noteikumus par apdrošināšanas atlīdzības apmēriem un to aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem materiālajiem un nemateriālajiem zaudējumiem, ir ievērojis OCTA likuma normas, kuras atbilstoši OCTA likumā ietvertajai informatīvajai atsaucei izriet no ES direktīvām.

21.2. Dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt ES direktīvās noteikto prasību precīzu pārņemšanu, proti, pārņemt visas no konkrētas direktīvas normām dalībvalstij izrietošās saistības nacionālajā tiesību sistēmā, kā arī izdarīt to

skaidri un precīzi, lai personas varētu izprast savus pienākumus un tiesības (*sk. EST spriedumu lietā 143/83 Commission v Denmark, 9. §*). Līdz ar to dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt ES direktīvās noteikto prasību precīzu pārņemšanu.

Taču direktīvu prasību ieviešanas pienākums nav interpretējams sašaurināti, attiecinot to tikai uz likumdevēja darbību. Ja likumdevējs noteikta jautājuma izlemšanai un reglamentēšanai ir pilnvarojis izpildvaru, arī tai ir pienākums nodrošināt direktīvu atbilstošu un precīzu pārņemšanu nacionālajā tiesību sistēmā. Izpildvara nedrīkstētu īstenot tai likumdevēja doto pilnvarojumu pretēji OCTA likuma normām, kurās likumdevējam bija jātransponē ES direktīvu prasības. Pretējā gadījumā direktīvās ietverto noteikumu izpilde nebūtu īstenojama un direktīvu mērķi nebūtu sasniedzami.

Salīdzinot Noteikumu Nr. 331 3. un 10. punktā norādītos apdrošināšanas atlīdzības apmērus ar Direktīvas 72/166/EEK, Direktīvas 84/5/EEK un Direktīvas 90/232/EEK prasībām, kā arī OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktā ietverto apdrošinātāja atbildības limitu attiecībā uz personai nodarīto zaudējumu atlīdzināšanu, var secināt, ka šo noteikumu 3. un 10. punktā paredzētie apdrošināšanas atlīdzības apmēri par cietušajai personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem ir ievērojami mazāki.

Piemēram, Direktīvā 84/5/EEK noteikts, ka minimālais atlīdzības limits par miesas bojājumiem gadījumā, ja ir tikai viens cietušais, ir vismaz 350 000 *euro*. Taču Noteikumu Nr. 331 3.3. apakšpunktā noteiktais apdrošināšanas atlīdzības apmērs, ja cietušajai personai ir viegli miesas bojājumi, kas radījuši veselības traucējumu, ir 30 līdz 80 *euro*.

Pieteikuma iesniedzēja pamatoti norāda: no Noteikumu Nr. 331 5.5. apakšpunktā ietvertās formulas izriet tas, ka apdrošināšanas atlīdzība par sāpēm un garīgām ciešanām cietušās personas fiziskas traumas dēļ nevar būt lielāka par 400 latiem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 79. – 82. lpp.*). Var secināt, ka šāds apdrošināšanas atlīdzības apmērs nav samērojams ar OCTA likumā noteikto apdrošinātāja atbildības limitu.

Arī EST spriedumā lietā C-277/12 ir atzinusi, ka Direktīvas 72/166/EEK 3. panta 1. punkts un Direktīvas 84/5/EEK 1. panta 1. un 2. punkts interpretējams tādējādi, ka ar tiem pretrunā ir dalībvalsts tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru OCTA atlīdzība par nemateriālo kaitējumu ir paredzēta tikai maksimālajā apmērā, kas ir mazāks par to, kāds noteikts Direktīvā 84/5/EEK (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 36. – 49. lpp.*). Arī vairākas pieaicinātās personas

norāda, ka apstrīdētajās normās, tostarp Noteikumu Nr. 331 3. un 10. punktā, norādītie apdrošināšanas atlīdzības apmēri par nemateriālajiem zaudējumiem ir mazāki, nekā noteikts Direktīvā 84/5/EEK (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 1. – 5. lpp. un 47. – 56. lpp.*).

Satversmes tiesa secina, ka Ministru kabinets ir izdevis Noteikumu Nr. 331 3. punktu, 5.5. apakšpunktu un 10. punktu, pārkāpjot OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktu.

Tādējādi Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts neatbilst OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam, īpašuma tiesību ierobežojums nav noteikts ar likumu un minētās Noteikumu Nr. 331 normas neatbilst Satversmes 105. pantam.

22. Augstākā tiesa ir vērsusies Satversmes tiesā sakarā ar to, ka Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunktā un 7. punktā noteiktie cietušajai personai par ceļu satiksmes negadījumā tai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem izmaksājamās apdrošināšanas atlīdzības apmēri neatbilstot Satversmes 92. panta trešajam teikumam un OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam, jo esot neadekvāti mazi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 2. – 8. lpp. un 130. – 135. lpp.*).

Satversmes 92. panta trešais teikums nosaka: „Nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu.”

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 92. panta trešais teikums konkrētizē noteiktu tiesību uz taisnīgu tiesu aspektu, nosakot, ka viens no tiesas pamatuzdevumiem ir piešķirt atbilstīgu atlīdzinājumu par nepamatotu tiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-21-01 7. punktu*).

Jēdziens „atbilstīgs atlīdzinājums” visupirms ir interpretējams kā jebkuram tiesību aizskārumam atbilstošs gandarījums, kas aptver gan zaudējumu atlīdzināšanu, gan arī nemantiskā (morālā un personiskā) kaitējuma kompensēšanu (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-21-01 6. punktu*).

Kaut arī Satversmes 92. panta trešais teikums ir piemērojams tieši un nepastarpināti, tiesiskās noteiktības princips uzliek likumdevējam par pienākumu likumā pēc iespējas noregulēt šīs Satversmes normas praktiskās īstenošanas priekšnoteikumus. Tiesiskā valstī ir ne tikai jādeklarē tiesības, bet arī jānodrošina to praktiska īstenošana (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada*

27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 6. punktu un 2012. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-21-01 7. punktu).

Augstākās tiesas pieteikumos pausts uzskats, ka Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkts un 7. punkts nenodrošina atbilstīgu atlīdzinājumu cietušajām personām par tām nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem.

Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkts un 7. punkts nosaka OCTA apdrošināšanas atlīdzības apmēru, ja ceļu satiksmes negadījumā personai nodarīti nemateriālie zaudējumi, kas saistīti ar sāpēm un garīgām ciešanām cietušās personas fiziskas traumas dēļ, kā arī sakarā ar cietušās personas apgādnieka nāvi.

Līdz ar to Satversmes tiesai visupirms jānoskaidro, vai pastāv tāds normatīvais regulējums, kas ļautu cietušajai personai, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu par nepamatotu tiesību aizskārumu.

23. Saskaņā ar OCTA likuma 2. pantu šā likuma mērķis ir aizsargāt ceļu satiksmes negadījumos cietušo trešo personu intereses un reglamentēt tiesiskās attiecības starp transportlīdzekļu īpašniekiem, tiesīgajiem lietotājiem un apdrošinātājiem sakarā ar transportlīdzekļu īpašnieku un tiesīgo lietotāju civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu.

Likumdevējs ir tieši noteicis maksimāli izmaksājamo apdrošināšanas atlīdzības apmēru, kuru sedz apdrošinātājs vai LTAB tad, ja ir iestājies apdrošināšanas gadījums. Taču tad, ja trešā persona uzskata, ka tai radīti zaudējumi, kuri netiek atlīdzināti saskaņā ar OCTA likumu vai kuri pārsniedz noteikto apdrošinātāja atbildības limitu, tā atbilstoši OCTA likuma 15. panta otrajai daļai ir tiesīga vērsties vispārējās jurisdikcijas tiesā un pieprasīt šo zaudējumu atlīdzināšanu.

Līdz ar to likumdevējs normatīvajā regulējumā ir noteicis kārtību, kas ļauj trešajai personai, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, saņemt atlīdzinājumu par tai ceļu satiksmes negadījuma rezultātā nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem.

Tomēr Satversmes 92. panta trešajā teikumā ietvertais jēdziens „tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu” nav interpretējams tādējādi, ka tikai apdrošinātājs vai LTAB izmaksā personai atbilstīgu atlīdzinājumu. Ja cietusī persona uzskata, ka apdrošinātāja vai LTAB izmaksātā apdrošināšanas atlīdzība nav atbilstīga, tā ir tiesīga pieprasīt zaudējumu atlīdzinājumu normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Tātad atbilstīgu atlīdzinājumu par cietušajai personai radītajiem

zaudējumiem, tostarp nemateriālajiem zaudējumiem, var noteikt vispārējās jurisdikcijas tiesa.

Arī vairākas pieaicinātās personas ir paudušas uzskatu, ka normatīvais regulējums, neraugoties uz Noteikumos Nr. 331 ietvertajiem apdrošināšanas atlīdzības apmēra ierobežojumiem, ļauj cietušajai personai saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu (*sk. lietas materiālu 4. sēj. 6. – 20. lpp. un 47. – 56. lpp.*).

Var secināt, ka likumdevējs ir paredzējis tiesisku mehānismu, kas ļauj personai aizsargāt savas nepamatoti aizskartās tiesības un saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu. Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkts un 7. punkts neierobežo Satversmes 92. panta trešajā teikumā noteiktās pamattiesības personām, kurām apdrošināšanas gadījuma iestāšanās rezultātā radušies nemateriālie zaudējumi.

Līdz ar to Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkts un 7. punkts atbilst Satversmes 92. panta trešajam teikumam.

24. Augstākās tiesas pieteikumos norādīts, ka Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkts un 7. punkts neatbilst OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam, jo tajos noteiktie apdrošināšanas atlīdzības apmēri esot neadekvāti zemi un neatbilstot ES direktīvās OCTA jomā noteiktajām prasībām (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 2. – 8. lpp. un 130. – 135. lpp.*).

Saskaņā ar Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunktu apdrošināšanas atlīdzības apmērs par cietušās personas sāpēm un garīgām ciešanām cietušās personas fiziskas traumas – vidēja smaguma miesas bojājumu – dēļ bija no 120 līdz 290 *euro* (zaudējumu rašanās laikā – no 80 līdz 200 latiem).

Šā sprieduma 21. punktā jau secināts, ka Ministru kabinets ir izdevis Noteikumu Nr. 331 3. punktu, 5.5. apakšpunktu un 10. punktu, pārkāpjot OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktu, kurā noteiktais apdrošinātāja atbildības limits ir balstīts uz Direktīvā 72/166/EEK, Direktīvā 84/5/EEK un Direktīvā 90/232/EEK noteikto. Minētais secinājums ir attiecināms arī uz Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunktu, kas neatbilst OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punkta prasībām, jo paredz ievērojami mazāku apdrošināšanas atlīdzības apmēru, nekā noteikts minētajās direktīvās, kuru prasības ir iestrādātas OCTA likumā un norādītas tajā ietvertajā informatīvajā atsaucē.

Savukārt Noteikumu Nr. 331 7. punkts paredzēja apdrošināšanas atlīdzības apmēru par sāpēm un garīgām ciešanām apgādnieka nāves dēļ 150 *euro* (laikā, kad tika uzsākta civillietas izskatīšana, – 100 latu) apmērā.

Augstākā tiesa, izskatot civillietu, kurā tai būtu jāpiemēro Noteikumu Nr. 331 7. punkts, konstatēja, ka tai nepieciešams lūgt EST prejudiciālu nolēmumu par Direktīvas 72/166/EEK 3. panta un Direktīvas 84/5/EEK 1. un 2. panta interpretāciju.

EST spriedumā lietā C-277/12 atzina, ka OCTA apdrošināšanai jāsedz atlīdzība par nemateriālajiem zaudējumiem, kas radušies ceļu satiksmes negadījumā bojā gājušo radniekiem, ciktāl šī atlīdzība saskaņā ar pamatlietā piemērojamām dalībvalsts tiesībām ir paredzēta saistībā ar apdrošinātās personas civiltiesisko atbildību. Turklāt OCTA apdrošināšanas atlīdzība par nemateriālajiem zaudējumiem (nemateriālo kaitējumu) nedrīkst būt mazāka par to, kāda noteikta Direktīvā 84/5/EEK (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 36. – 49. lpp.*).

Direktīvā 84/5/EEK noteikts, ka apdrošināšanas obligātais apjoms par miesas bojājumiem, ja ir tikai viens cietušais, ir vismaz 350 000 *euro*. Savukārt šīs direktīvas 1. panta 2. punkts paredz, ka dalībvalstīm ir tiesības noteikt šā mazākā apjoma vietā mazāko apjomu 500 000 *euro* apmērā par miesas bojājumiem, ja viens prasījums attiecas uz vairākiem cietušajiem, vai par miesas bojājumiem un kaitējumu īpašumam – vispārēju mazāko apjomu 600 000 *euro* apmērā par prasījumu neatkarīgi no cietušo skaita vai kaitējumu veida.

Tātad Noteikumu Nr. 331 7. punktā ietvertais nemainīgais apdrošināšanas atlīdzības apmērs par sāpēm un garīgām ciešanām ir ievērojami mazāks nekā Direktīvā 84/5/EEK noteiktais minimālais atbildības limits. Tā kā OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktā ietvertais regulējums izriet no minētās direktīvas prasībām, var secināt, ka Ministru kabineta noteiktais apdrošināšanas atlīdzības apmērs par sāpēm un garīgām ciešanām apgādnieka nāves dēļ neatbilst OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktā noteiktajam apdrošinātāja atbildības limitam.

Līdz ar to Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkts un 7. punkts neatbilst OCTA likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

25. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu Satversmes tiesa var spriedumā

norādīt brīdi, ar kuru zaudē spēku apstrīdētā tiesību norma (akts), kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai.

Apstrīdētās normas jau ir zaudējušas spēku 2014. gada 11. jūlijā. Taču laikā, kad Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts bija spēkā, proti, 2007. gada 11. oktobrī, notika ceļu satiksmes negadījums, kuru izraisīja SIA „Autofavorīts” piederošā transportlīdzekļa vadītājs. Ar tiesas spriedumu no SIA „Autofavorīts” tika piedzīti par labu cietušajai personai 5000 lati kā atlīdzība par sakropļojumu un morālā kaitējuma atlīdzība 6697, 50 latu apmērā.

SIA „Autofavorīts” ir izteikusi lūgumu attiecībā uz to Noteikumu Nr. 331 3. punktu, 5.5. apakšpunktu un 10. punktu atzīt par spēkā neesošu no 2007. gada 11. oktobra, proti, dienas, kad ar tai piederošo transportlīdzekli tā vadītājs izraisīja ceļu satiksmes negadījumu.

Lai nodrošinātu SIA „Autofavorīts” tiesību aizsardzību un dotu tai iespēju iesniegt pieteikumu vispārējās jurisdikcijas tiesā sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem, Noteikumu Nr. 331 3. punkts, 5.5. apakšpunkts un 10. punkts attiecībā uz SIA „Autofavorīts” atzīstams par spēku zaudējušu no aizskāruma rašanās brīža. Tāpēc apstrīdētās normas attiecībā uz SIA „Autofavorīts” zaudē spēku no 2007. gada 11. oktobra.

Savukārt, lai aizsargātu to personu pamattiesības, kuru prasības par OCTA apdrošināšanas atlīdzības apmēru tiek izskatītas vispārējās jurisdikcijas tiesā un kurām piemērojams Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkts un 7. punkts, šīs Noteikumu Nr. 331 normas atzīstamas par spēkā neesošām no to spēkā stāšanās brīža, proti, 2005. gada 21. maija. Tādējādi vispārējās jurisdikcijas tiesām būs iespējams noteikt šīm personām izmaksājamo apdrošināšanas atlīdzību atbilstoši OCTA likuma un ES direktīvu prasībām.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Atzīt Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumu Nr. 331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 3.2. apakšpunktu un 7. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta trešajam teikumam.

2. Atzīt Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumu Nr. 331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 3.2. apakšpunktu un 7. punktu par neatbilstošu Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

3. Atzīt Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumu Nr. 331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 3.2. apakšpunktu un 7. punktu attiecībā uz personām, kuru prasības par atbilstošu apdrošināšanas atlīdzības apmēru tiek izskatītas vispārējās jurisdikcijas tiesā un kurām piemērojams Noteikumu Nr. 331 3.2. apakšpunkts un 7. punkts, par neatbilstošu Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam un spēkā neesošu no 2005. gada 21. maija.

4. Atzīt Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumu Nr. 331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 3. punktu, 5.5. apakšpunktu un 10. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam.

5. Atzīt Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumu Nr. 331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 3. punktu, 5.5. apakšpunktu un 10. punktu par neatbilstošu Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 15. panta pirmās daļas 1. punktam.

6. Atzīt Ministru kabineta 2005. gada 17. maija noteikumu Nr. 331 „Noteikumi par apdrošināšanas atlīdzības apmēru un aprēķināšanas kārtību par personai nodarītajiem nemateriālajiem zaudējumiem” 3. punktu, 5.5. apakšpunktu un 10. punktu attiecībā uz SIA „Autofavorīts” par spēkā neesošu no 2007. gada 11. oktobra.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

U. Ķinis